

ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО: ІДЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

*В.В. Кавка,
Вінницький національний технічний університет (м. Вінниця)*

Такі поняття, як “Третя хвиля” Олівія Гоффлера, що є фактично синонімом “інформаційного суспільства”, давно ввійшли в нашу уяву. Проте, в міру входження до третього тисячоліття, поняття “інформаційного суспільства” дедалі частіше використовується як зручний універсальний засіб. Урядова політика багатьох країн також впливає із цієї концепції, особливо це стосується освіти. Так, на даний момент, наприклад, британці переконані, що їх система освіти має бути домінуючим чинником, що забезпечить економічне процвітання країні в інформаційному суспільстві світового масштабу.

В цілому “інформаційне суспільство” виражає ідею нової фази в історичному розвитку передових країн. Тобто, не прихід “постіндустріального” суспільства, а створення нового соціального зразка, що є результатом “другої індустріальної революції”, яка в основному ґрунтується на мікроелектронній технології. Зростаюча кількість людей з необхідністю втягується в розмаїття інформаційно-орієнтованих типів робіт. Цей процес “інформатизації” не залишає недоторканою жодну сферу соціальної активності.

Однак деякі питання досить часто не усвідомлюються або мають неясні відповіді. Який зв'язок існує між новою технологією й суспільством? Якою мірою й за яких обставин технологічний потенціал визначає соціальну долю держави?

Нові технології набули значення потужного символу принаймні із часів Френсиса Бекона. Він вважав, що науку й технологію слід розглядати як засіб подолання шкідливих наслідків “випадіння” людини із сфери Божої милості. Фактично, його утопія “Нова Атлантида” (1627 р.) балансувала між “теологічною” і “природною” інтерпретаціями людських діянь.

Неабиякі дебати виникали щодо побічного впливу релігії й політики на походження сучасної технології. Якщо Макс Веберу часто приписують точку зору, згідно з якою релігійні (зокрема, протестантські) корені були визначальними щодо науки, а інші заперечували це, то сам Вебер підкреслював внесок християнської теології у справу виправдання технологічної активності. Мовляв, це є частка Богом даного завдання стосовно розподілу контролюючої й трансформуючої його праці, що надає додаткового імпульсу в контексті стражденного світу, позбавленого безпосереднього доступу до Творця.

У XVIII й частково в XIX століттях технологія обов'язково пов'язувалася з вірою в прогрес. Саме про їхній тісний зв'язок з розквітаючим капіталізмом йшлося головним чином у вченнях Бекона чи Макіавеллі.

Прогрес, котрий для багатьох країн був одночасно й політичним прагненням, мав бути досягнутий завдяки застосуванню науки й технології до всіх сфер життя, а також мав бути засобом пояснення соціальних змін. Саме в США, як ніде в Європі, із технологічного прогресу було зроблено щось подібне до панацеї. Технологічні утопії накреслювали схеми майбутнього гарного суспільства. Так, Едвард Белламі в книзі “Погляд назад” розглядав Америку як таку, що обплутана електричними й телеграфними комунікаціями і в якій будь-що

(від музики до продуктів харчування) подається по трубах у кожний будинок із центрального джерела.

Сьогодні немає потреби брати до уваги очевидний зв'язок між цими ранніми технологічними утопіями. Проте зв'язок і наслідування вражаючі. Чого варта була соціалістична версія, яка наголошувала, що кінцевим результатом технічного розвитку є справедливість і рівність.

У світлі сказаного, “інформаційне суспільство” також уявляється як досить сильно навантажене ідеологічним аспектом. Такий “ідеологічний аспект” може бути значимим в міру того, як стає явним специфічно сучасний спосіб поєднання політики з технологією. Принаймні останні президентські вибори в Україні 2004р. і парламентські 2006 р. добре це продемонстрували ще раз, не говорячи вже про наше соціалістичне минуле.

Ми жили у країні міфів. Але й існування самого міфу — це результат яскравої політичної технології! Серед тих міфів були: „Партія — ум, честь і совість нашої епохи”, „Робітничий клас — ядро радянського суспільства”, „СРСР — оплот миру та соціалізму” тощо. Хтось вірив у них, а хтось ні, але вони забезпечували конформізм і співробітництво особистості з суспільством, уселяли почуття гордості за свою країну.

І от важливо — згадайте, про що розповідали з екранів телевізорів диктори у всіх програмах новин. Правильно, — про ПЕРЕМОГИ! Про перемоги на полях країни і центнерах зібраного врожаю. Про перемоги металургів і ткаць. Про перемоги наших вчених і космонавтів. Ми увесь час перемагали. Ми увесь час жили в країні перемог. І ми пишалися цим міфом. І хто з тих, кому зараз 45-50 і більше, не думав тоді, що він народився і виріс у найкращій і щасливій країні світу? Маніпуляції свідомістю? Так. Але вони дозволяли країні жити і бути могутньою державою. Вони дозволяли людям об'єднуватися і йти вперед.

Про що зараз говорять у телевізійних програмах? Про корупцію і розкрадання, про злочини і наркоманію, про зниження валового доходу і розвал економіки. Це також чистої води маніпуляція. Але що роблять такі новини в розумах людей? Вони прищеплюють людям думку, що вони живуть у бандитській країні без майбутнього. Тобто, така маніпуляція веде до роз'єднання, почуття гіркоти і поразок.

Сьогодні ж, як видається, конче потрібно створювати такий образ України, який був би хвилюючим, викликав гордість за неї усіх людей. Нехай, навіть, для цього потрібна нова Маніпуляція, але така, що здатна показати перспективу: ми не відроджуємо країну, а будуємо могутню державу! Ми не реанімуємо економіку, а будуємо нові сучасні виробництва! Ми не жертви соціалізму, а вільні люди, що мають нові можливості! Може така маніпуляція й приведе країну до перемог?

Але якщо ми повернемося назад, то варто пригадати відомого філософа Юргена Габермаса, який вважав, що поширені форми “технократичного розуму” являють собою серйозну загрозу людській свободі. Суспільна сфера комунікацій і прийняття рішень так усе перекручує, що більша частина населення перебуває в цілковитому невіданні стосовно реального розподілу влади й контролю в даному суспільстві. Зведення політичних дебатів до технічних засобів веде до того, що люди втрачають можливість брати в них участь на рівні моралі та справедливості і, отже, можливість шляхом політичних дій впливати на їхні результати. Сьогодні розвиток інформаційної технології демонструє це дуже добре. Такі гасла, як

“комп'ютери в кожному школі”, “автоматизуватися чи збанкрутувати” звужують будь-яку дискусію швидше до питання засобів, аніж мети.

Проте інформаційна технологія дійсно робить можливими багато таких речей, які колись були вже відкинуті як “фантастика”. Теоретичне передбачення 60-х років ХХ ст. про те, що політичні рішення можуть бути комп'ютеризовані, у нас час стає тверезим холоднокровним фактом.

ВИСНОВКИ

Отже, що означає “ідеологічний аспект” концепції “інформаційного суспільства”?

По-перше, це — передусім нерівність і владні відносини. Той факт, що багато людей купують усе дешевші домашні комп'ютери, нічого не додає до “інформаційної революції”. Виявлені суперечності розвитку інформаційної технології майже не заслуговували б на серйозну увагу, якби це не ставило під сумнів саму природу економічного життя, тобто чи воно існує для виробництва речей, а чи ж воно у своїй основі є відносним.

По-друге, концепція “інформаційного суспільства” поглинає не лише будь-який опір у суспільстві, а також і опозиційні рухи. Основні суперечності мають ще менші можливості проявити себе на поверхні, аніж нерівність і конфлікти. Нині опозиційні рухи в контексті інформаційної технології даються знаки в недостатній інформації щодо співвідношення між загальним добром і дешевими послугами.

По-третє, прихід “інформаційного суспільства” розглядається як цілком природне явище. Мовляв, це — ясний шлях уперед. Майбутнє пролягає через інформаційну технологію. Нова технологія повинна стати “всеохоплюючою”, освітні системи мають бути переорієнтовані тощо. Цей частковий ідеологічний аспект — “інформаційне суспільство” як логічний і природний соціальний рух уперед — у подальшому підтримується типово західною вірою в прогрес завдяки необмеженому економічному нагромадженню. Але некритичне використання концепції “інформаційного суспільства” веде до приховування або замовчування недоліків домінуючої реальності з боку політичних сил.

По-четверте, для України інформатизація — шлях не лише до економічного добробуту, але й до європейської інтеграції. Сьогодні ми є свідками значної активізації подібних процесів в нашій державі. І зміни, що їх ми спостерігаємо, вже не є виключно кількісними, як в перші роки “мікропроцесорного поступу”. Тепер це якісні перетворення на рівні не лише цілих галузей, але й державної політики.

1. Лайон Д. Інформаційне суспільство: проблеми та ілюзії // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. - К., 1996. - С.362-380.

2. Лубкович Т. Інформаційна війна: загроза інформаційній безпеці України // Вісник Львівського університету. Серія: журналістика. Вип. 21. - Львів, 2001;

3. Лук'яненко Є. Світовий інформаційний простір і Україна // Віче. - 1997. - №11;

4. Онуфрійчук М. Україна і міжнародний інформаційний простір // Політика і час.-1996.- №5.-12;

5. Петрів Т. Глобальні пріоритети інформаційної епохи: контекст для України (технологічна революція та соціокультурні ідеали) // Вісник Львівського університету. Серія: журналістика. Вип. 21. - Львів, 2001.